

NR 105/2014

**STOSUNEK DO DEMOKRACJI
I JEGO PRAKTYCZNE KONSEKWENCJE**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Połowa badanych (50%) wyraża zadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w Polsce, jednak znaczący jest także odsetek osób niezadowolonych (39%).
- ▶ Zdecydowaną większość Polaków można uznać za zwolenników demokracji – 68% zgadza się ze stwierdzeniem, że demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego, a 66% uważa, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów.
- ▶ Poziom akceptacji rozwiązań niedemokratycznych jest wśród dorosłych Polaków znaczący, mimo że ci, którzy wyrażają takie poglądy, pozostają w mniejszości. Co trzeci ankietowany (34%) skłonny jest poprzeć twierdzenie, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne, a co czwarty (25%) sądzi, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych.
- ▶ Ponad jedna trzecia respondentów (36%) twierdzi, że dla ludzi takich jak oni w gruncie rzeczy nie ma znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne. Ze stwierdzeniem tym nie zgadza się jednak ponad połowa ankietowanych (52%).
- ▶ Cechą społeczno-demograficzną najbardziej różnicującą stosunek Polaków do demokracji jest wykształcenie. Najniższy poziom poparcia dla demokracji odnotowaliśmy wśród badanych z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym. Znacznie wyższym poparciem dla demokracji i odrzuceniem rozwiązań niedemokratycznych charakteryzują się respondenci z wykształceniem średnim, ale najwyżej cenią demokrację i odrzucają inne formy rządów absolwenci wyższych uczelni.
- ▶ Stosunek do demokracji wiąże się z deklarowaną przez badanych partycypacją wyborczą. W tegorocznych i poprzednich wyborach do Parlamentu Europejskiego, ostatnich wyborach do Sejmu i Senatu oraz prezydenckich najczęściej brali udział ci, którzy są zdecydowanymi zwolennikami demokracji. Zwolennicy demokracji częściej także niż pozostali badani deklarują chęć głosowania w hipotetycznych wyborach do parlamentu krajowego.

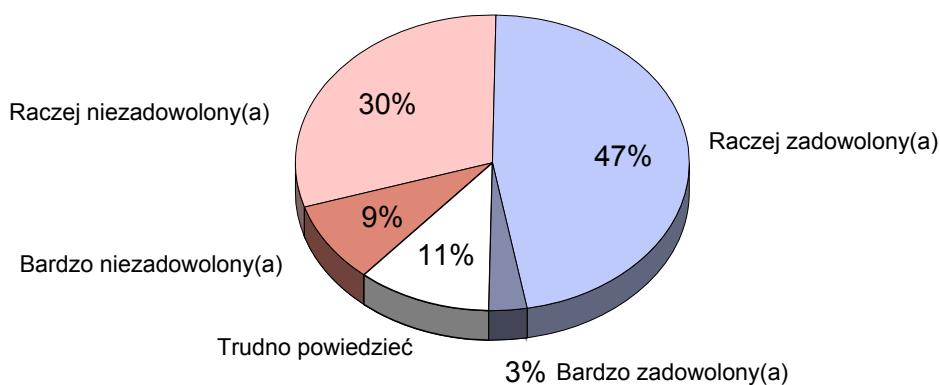
W pierwszej dekadzie czerwca – dwa tygodnie po wyborach do Parlamentu Europejskiego, w których po raz kolejny w naszym kraju frekwencja była jedną z najniższych w Unii Europejskiej – ponownie zapytaliśmy Polaków o ich stosunek do demokracji¹. Warto zaznaczyć, iż badanie zostało przeprowadzone przed ujawnieniem przez tygodnik „Wprost” nagrań restauracyjnych rozmów polityków i innych osób publicznych.

OCENA FUNKCJONOWANIA DEMOKRACJI W POLSCE

Mimo że połowa badanych (50%) wyraża zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce, szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie wskazuje, że Polacy są w tej kwestii dość krytyczni. Świadczy o tym przede wszystkim znaczący odsetek osób niezadowolonych ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju (39%), a głównie to, że prawie co dziesiąty badany (9%) jest z niego bardzo niezadowolony. Ponadto wśród respondentów wyrażających satysfakcję z funkcjonowania polskiej demokracji dominują umiarkowanie zadowoleni (47%), jedynie trzech na stu Polaków jest bardzo zadowolonych (3%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (289) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 5–11 czerwca 2014 roku na liczącej 1044 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. CZY, OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC, JEST PAN(I) ZADOWOLONY(A) CZY TEŻ NIEZADOWOLONY(A) ZE SPOSOBU, W JAKI FUNKCJONUJE DEMOKRACJA W NASZYM KRAJU?

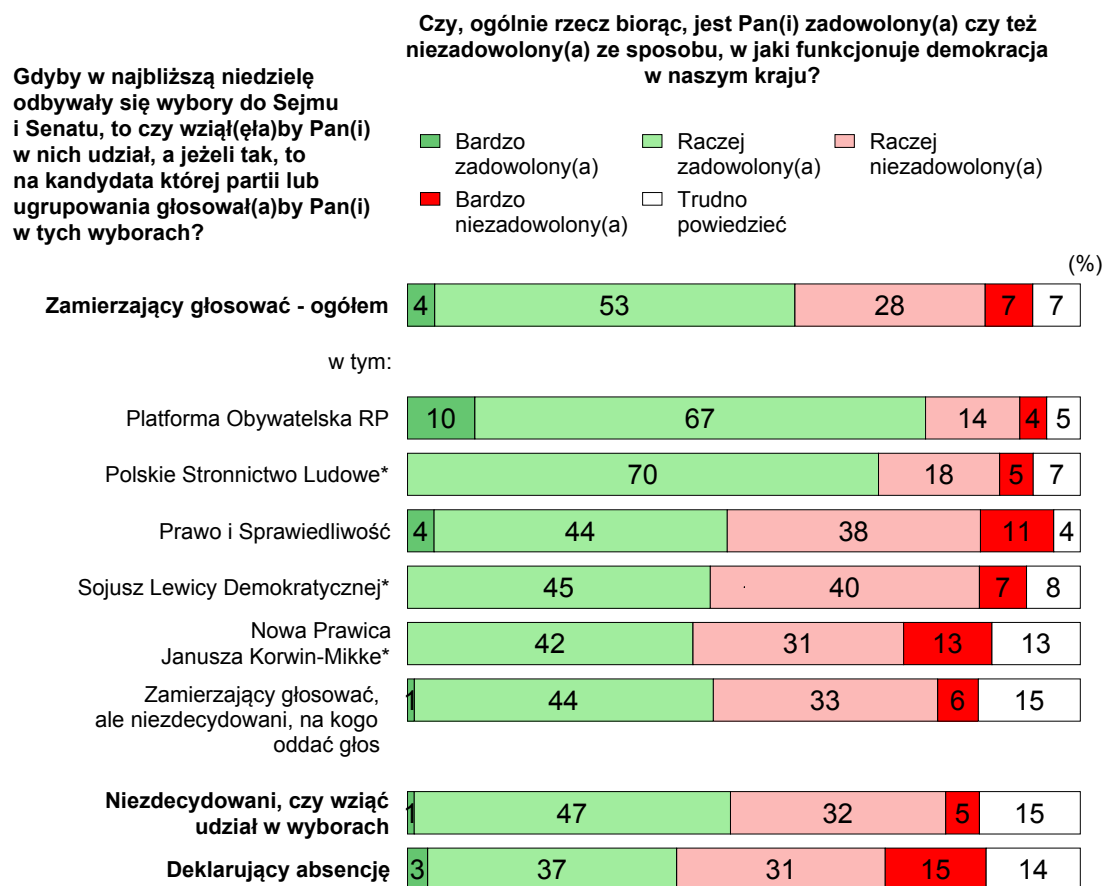

Przeprowadzone analizy wielozmiennowe² wskazują, iż ocena funkcjonowania demokracji w naszym kraju związana jest przede wszystkim z afiliacjami politycznymi badanych, określanymi preferencjami partyjnymi, natomiast nie różnicują jej znacząco poglądy polityczne mierzone na skali lewica–centrum–prawica. Tak jak w marcu tego roku³, najbardziej zadowoleni ze sposobu funkcjonowania demokracji w naszym kraju są potencjalni wyborcy Platformy Obywatelskiej (77% zadowolonych i 18% niezadowolonych). Usatysfakcjonowanie z działania demokracji w Polsce wyraźnie dominuje też w elektoracie Polskiego Stronnictwa Ludowego (70%). Zdecydowanie bardziej krytyczni są natomiast potencjalni wyborcy największych ugrupowań opozycyjnych, którzy częściej deklarują niezadowolenie niż zadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju. Niezadowolenie z polskiej demokracji przeważa również wśród badanych deklarujących absencję wyborczą w hipotetycznych wyborach parlamentarnych.

² Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

³ Por. komunikat CBOS „Opinie o demokracji”, kwiecień 2014 (oprac. M. Feliksiak).

RYS. 2. ZADOWOLENIE ZE SPOSOBU FUNKCJONOWANIA DEMOKRACJI W POLSCE
A UDZIAŁ W HIPOTETYCZNYCH WYBORACH PARLAMENTARNYCH
I PREFERENCJE PARTYJNE

* Dane dotyczące zwolenników tych partii należy traktować ostrożnie ze względu na niewielką ich liczbę w badanej próbie

Opinie o funkcjonowaniu polskiej demokracji istotnie różnicuje także ocena własnych warunków materialnych (zob. tabele aneksowe). Niezadowolone wyrażają w większości (58%) badani, którzy źle oceniają sytuację materialną własnego gospodarstwa domowego, natomiast wśród żyjących w dobrych warunkach materialnych większość (58%) jest zadowolona z funkcjonowania demokracji w naszym kraju. Trzeba zaznaczyć, iż największe problemy z oceną działania demokracji w Polsce mają osoby najslabiej wykształcone – wśród badanych z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym więcej niż co piąty (21%) nie potrafi zająć stanowiska w tej kwestii. Podobnie często wyrobionej odpowiedzi

na to pytanie nie mają osoby w wieku 65 lat lub więcej (18%). Jednocześnie ani poziom wykształcenia, ani wiek badanych nie różnicują istotnie zadowolenia z polskiej demokracji.

Warto też przypomnieć, że w badaniach prowadzonych od 1993 roku Polacy częściej wyrażali niezadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju, niż byli nim usatysfakcjonowani. Po raz pierwszy odsetek ocen pozytywnych przewyższył odsetek negatywnych tuż po wyborach parlamentarnych w 2007 roku, ale już w latach 2009–2010 niezadowoleni z polskiej demokracji znowu uzyskali przewagę nad zadowolonymi. W roku wyborczym 2011 opinie na ten temat były mocno spolaryzowane, choć w sierpniu niewielką przewagę mieli zadowoleni. W 2013 roku niezadowolenie ze sposobu funkcjonowania demokracji w Polsce wyraźnie wzrosło, natomiast w bieżącym roku ponownie przewagę uzyskały osoby zadowolone z funkcjonowania demokracji w naszym kraju.

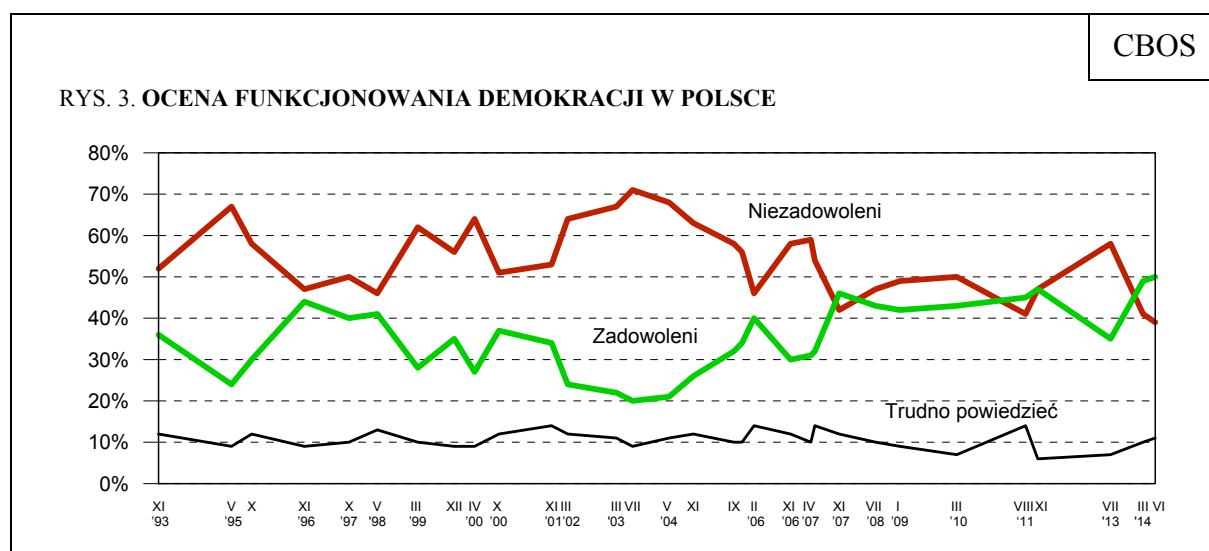
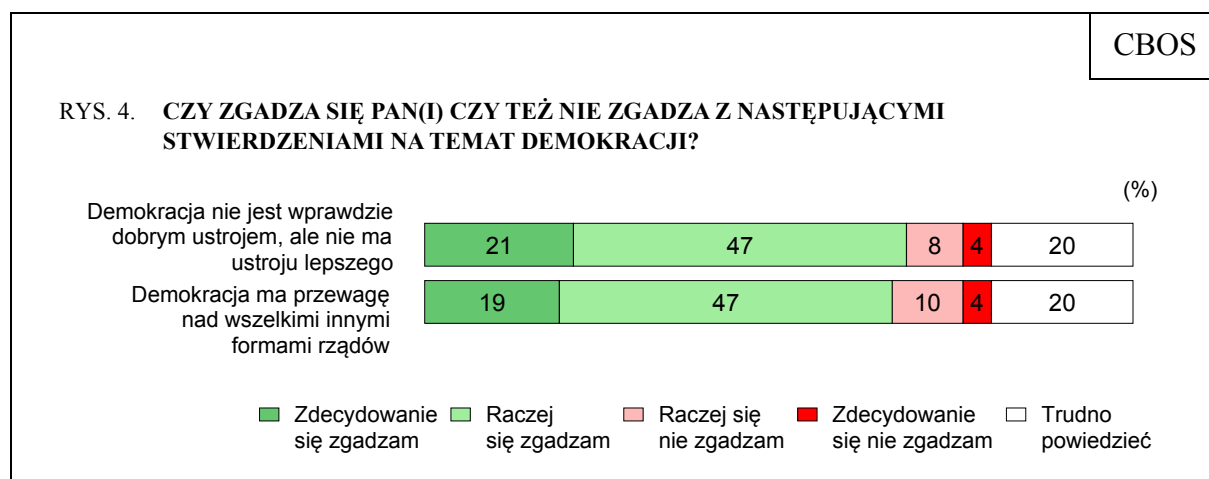

Tabela 1

Ocena funkcyj- nowania demokracji w Polsce	Wskazania respondentów według terminów badań																															
	1993		1995		1996	1997		1998	1999		2000		2001	2002	2003		2004		2005		2006		2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014	
	XI	V	X	XI	X	V	III	XII	IV	X	XI	III	III	VII	V	XI	IX/X	XI	II	XI	IV	V	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI	
	w procentach																															
Zadowoleni	36	24	30	44	40	41	28	35	27	37	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	31	32	46	43	42	43	45	47	35	49	50	
Niezadowoleni	52	67	58	47	50	46	62	56	64	51	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	59	54	42	47	49	50	41	47	58	41	39	
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10	13	10	9	9	12	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	10	14	12	10	9	7	14	6	7	10	11	

POPARCIE DLA DEMOKRACJI

Zdecydowaną większość Polaków można uznać za zwolenników demokracji – 68% zgadza się ze stwierdzeniem, że demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego, a 66% uważa, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów. Z każdym z tych stwierdzeń nie zgadzają się stosunkowo nieliczne grupy badanych, a obie opinie są ze sobą silnie powiązane.

Zwolennikami demokracji częściej niż pozostali są respondenci z wykształceniem wyższym i średnim, natomiast osoby mające wykształcenie podstawowe, gimnazjalne i zasadnicze zawodowe znacznie częściej nie potrafią zająć stanowiska w kwestii prymatu demokracji nad innymi formami rządów (por. tabele aneksowe). Przeprowadzone analizy statystyczne wskazują też, że w potencjalnych elektoratach partyjnych największym poparciem dla demokracji charakteryzują się wyborcy Platformy Obywatelskiej, a najmniejszym – zwolennicy Nowej Prawicy Janusza Korwin-Mikkego.

Aprobata demokracji jako ustroju niedoskonałego, ale zarazem najlepszego z istniejących dominuje od listopada 2006 roku. Od tamtej pory opinię tę popierało zawsze co najmniej dwie trzecie dorosłych Polaków – najwięcej w marcu 2014 roku (74%). W pierwszej dekadzie czerwca br. 68% badanych uznało demokrację, mimo jej niedoskonałości, za najlepszy ustrój – jest to wynik nieco lepszy od ubiegłorocznego.

Tabela 2

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego?	Wskazania respondentów według terminów badań									
	2006	2007		2008	2010	2011		2013	2014	
	XI	IV	XI	VII	III	VIII	XI	VII	III	VI
	w procentach									
Zgadzam się	69	70	70	66	72	67	71	66	74	68
Nie zgadzam się	14	13	13	16	14	13	17	16	11	12
Trudno powiedzieć	17	17	17	18	14	20	12	18	15	20

Od początku lat pięćdziesiątych (badanie prowadzimy od października 1992 roku) większość Polaków uważa demokrację za najlepszą formę rządów, a od czerwca 1993 roku z opinią tą zgadza się nie mniej niż trzy piąte badanych – największe poparcie (74%) odnotowaliśmy tuż po wyborach parlamentarnych w 2007 roku. Tegoroczny wynik z pierwszej dekady czerwca jest zbliżony do pomiaru z marca br.

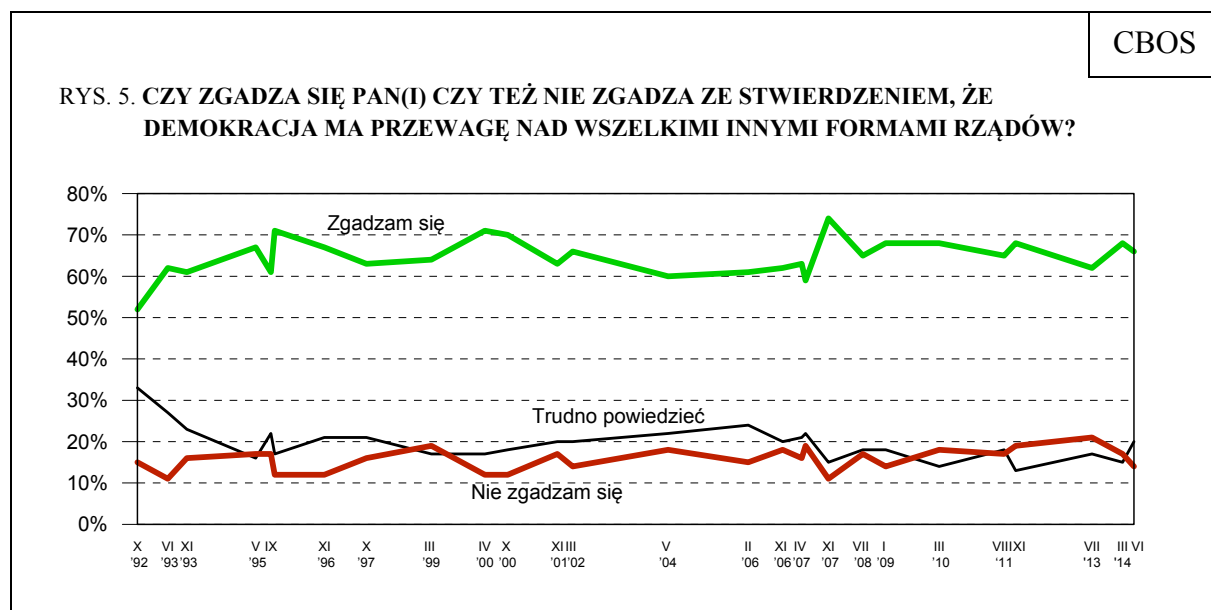
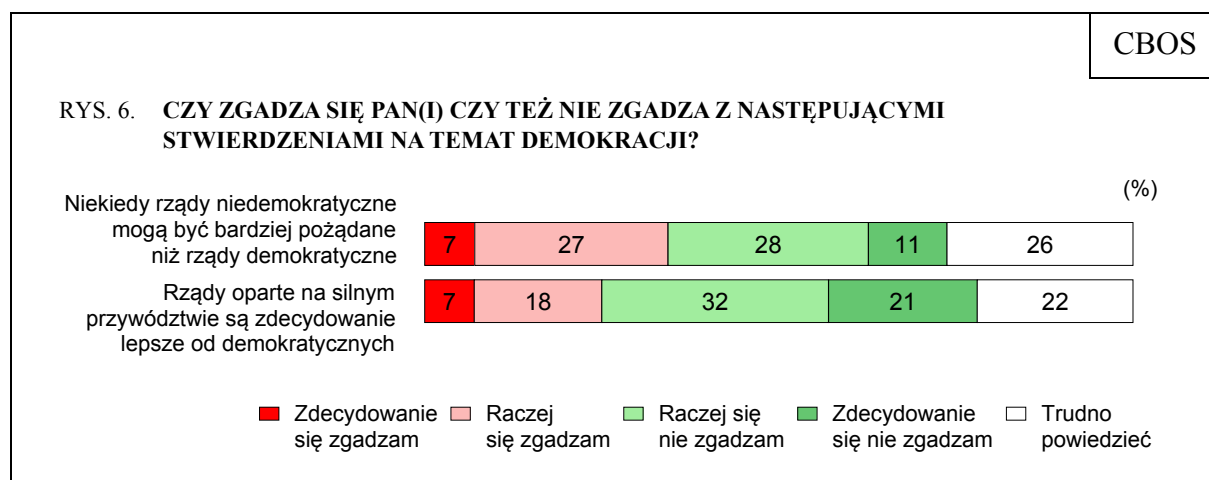

Tabela 3

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskaźniki respondentów według terminów badań																						
	1992	1993	1995	1997	1999	2000		2001	2002	2004	2006		2007			2008	2009	2010	2011		2013	2014	
	X	VI	V	X	III	IV	X	XI	III	V	II	XI	IV	V	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI
	w procentach																						
Zgadzam się	52	62	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74	65	68	68	65	68	62	68	66
Nie zgadzam się	15	11	17	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11	17	14	18	17	19	21	17	14
Trudno powiedzieć	33	27	16	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15	18	18	14	18	13	17	15	20

AKCEPTACJA ROZWIĄZAŃ NIEDEMOKRATYCZNYCH

Poziom akceptacji rozwiązań niedemokratycznych jest wśród dorosłych Polaków znaczący, mimo że ci, którzy wyrażają takie poglądy, pozostają w mniejszości. Co trzeci ankietowany (34%) skłonny jest poprzeć twierdzenie, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne, a co czwarty (25%) sądzi, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych. Warto jednak zauważyć, że każde z tych stwierdzeń zdecydowanie popiera jedynie 7% badanych.

Przeprowadzone analizy wielozmiennowe⁴ wykazały, iż stosunek do rozwiązań niedemokratycznych różnicuje wykształcenie badanych, ocena własnych warunków materialnych oraz poglądy polityczne określane na skali lewica–centrum–prawica (por. tabele aneksowe). Warto jednak zwrócić uwagę, iż poziom wykształcenia respondentów różnicuje nie tyle akceptację rozwiązań niedemokratycznych, ile skalę ich odrzucenia – z oboma zaprezentowanymi stwierdzeniami znacznie częściej niż pozostali badani nie zgadzają się osoby z wykształceniem wyższym i średnim. Biorąc pod uwagę samoocenę warunków materialnych gospodarstwa domowego można zauważyć, iż największą aprobatą rozwiązań niedemokratycznych cechują się ci, którzy uważają, że żyje im się źle. Większą niż pozostali skłonnością do akceptacji rozwiązań niedemokratycznych charakteryzują się też respondenci deklarujący lewicowe poglądy polityczne.

⁴ Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

Stosunek Polaków do rządów niedemokratycznych zmieniał się w czasie. Przyzwolenie na rządy niedemokratyczne, wynikające z przekonania, że niekiedy są one lepsze od demokratycznych, dominowało od października 1992 roku do września 1995. Zasadnicza, choć, jak się okazało w kolejnym roku, nietrwała zmiana opinii nastąpiła w październiku 1995 roku, kiedy znacznie więcej osób odrzucało ten pogląd, niż go akceptowało. Przeciwnicy rozwiązań niedemokratycznych ponownie uzyskali niewielką przewagę nad ich zwolennikami w październiku 2000 roku. W latach 2002–2006 znów przeważali zwolennicy tezy, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne. Szczególnie wysoki poziom przyzwolenia na rządy niedemokratyczne odnotowaliśmy tuż po wyborach parlamentarnych w 2005 roku. Od kwietnia 2007 roku (z wyjątkiem pomiaru w marcu 2010) więcej Polaków odrzuca możliwość rządów niedemokratycznych, niż na nie przyzwala. Szczególne nasilenie sprzeciwu wobec rozwiązań niedemokratycznych obserwowaliśmy w listopadzie 2007 roku po przyspieszonych wyborach parlamentarnych.

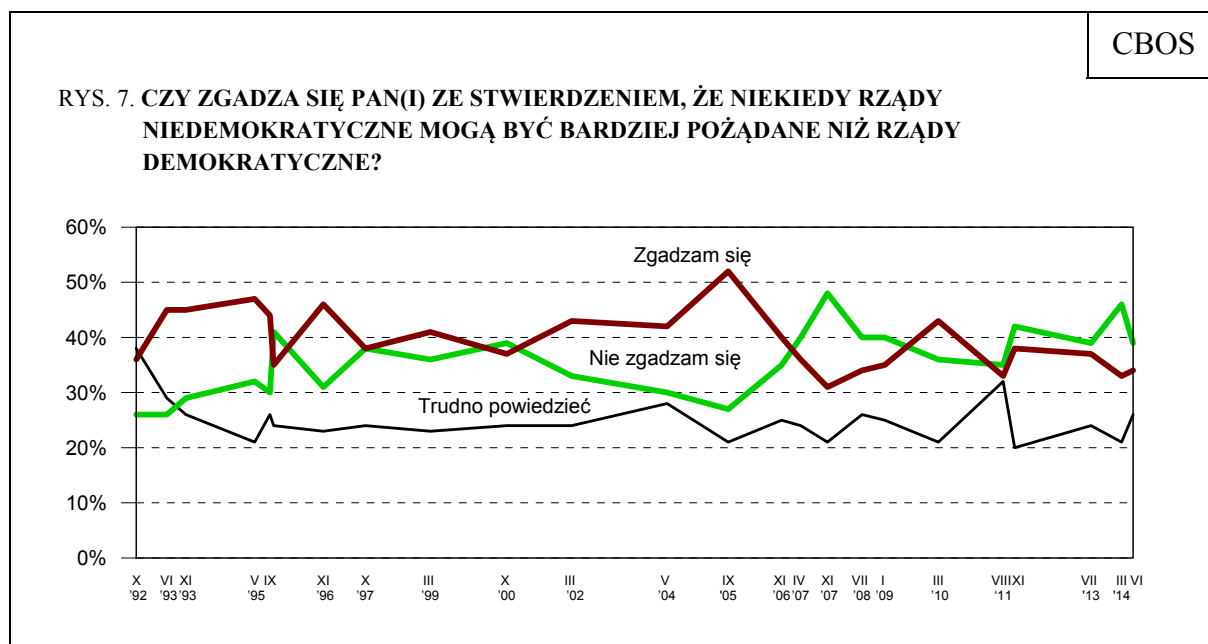

Tabela 4

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																							
	1992	1993		1995			1996	1997	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014	
	X	VI	XI	V	IX	X	XI	X	III	X	III	V	IX/ X	XI	IV	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI
w procentach																								
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38	41	37	43	42	52	40	36	31	34	35	43	33	38	37	33	34
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38	36	39	33	30	27	35	40	48	40	40	36	35	42	39	46	39
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24	23	24	24	28	21	25	24	21	26	25	21	32	20	24	21	26

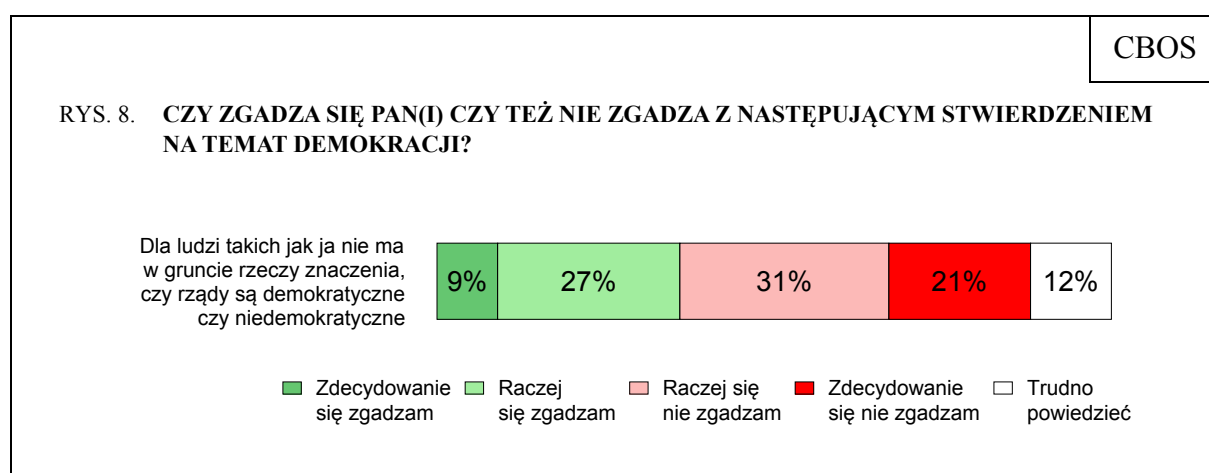
Od 2006 roku Polacy uznający wyższość rządów autorytarnych nad demokratycznymi pozostają w mniejszości. Najwyższy poziom poparcia dla stwierdzenia, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych, odnotowaliśmy w marcu 2010 roku, kiedy to zgadzał się z nim co trzeci Polak, a najniższy – w listopadzie 2007 roku po przyspieszonych wyborach parlamentarnych.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?	Wskazania respondentów według terminów badań									
	2006	2007		2008	2010	2011		2013	2014	
	XI	IV	XI	VII	III	VIII	XI	VII	III	VI
w procentach										
Zgadzam się	29	23	18	24	33	23	28	24	21	25
Nie zgadzam się	45	53	62	52	48	52	55	54	60	53
Trudno powiedzieć	26	24	20	24	19	25	16	22	19	22

POCZUCIE ALIENACJI

Ponad jedna trzecia ankietowanych (36%) twierdzi, że dla ludzi takich jak oni w gruncie rzeczy nie ma znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne, przy czym blisko co dziesiąty (9%) jest o tym zdecydowanie przekonany. Ze stwierdzeniem tym nie zgadza się jednak ponad połowa respondentów (52%).

Przeprowadzone analizy wielozmiennowe⁵ wskazują, iż stopień poczucia alienacji politycznej związany jest z poziomem wykształcenia badanych, przy czym można wyróżnić dwie istotnie różniące się od siebie grupy. Do pierwszej, w której dominują osoby uważające, że dla ludzi takich jak oni w gruncie rzeczy nie ma znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy też nie, zaliczają się badani z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym, a do drugiej (w większości odrzucającej tę tezę) – respondenci z wykształceniem wyższym i średnim (por. tabele aneksowe). Poglądy w tej kwestii wiążą się także z postrzeganiem własnych warunków materialnych – poczucie alienacji deklarowane jest tym częściej, im gorsze oceny sytuacji materialnej własnego gospodarstwa domowego, a twierdzenie, że dla ludzi takich jak respondent charakter rządów nie ma znaczenia, najczęściej odrzucają ankietowani żyjący w dobrych warunkach. Warto też zauważyć, iż tezę, że dla ludzi takich jak badani nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy też nie, znacznie częściej niż pozostali odrzucają respondenci deklarujący prawicowe poglądy polityczne.

Poczucie alienacji politycznej wiąże się z zainteresowaniem udziałem w hipotetycznych wyborach parlamentarnych. Wśród zwolenników tezy, że dla ludzi takich jak oni nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne, deklaracje absencji wyborczej są znacznie częstsze niż wśród jej przeciwników. Ponadto zamiar głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych najczęściej deklarują osoby zdecydowanie odrzucające to stwierdzenie.

Tabela 6

Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wziął(ęła)by Pan(i) w nich udział?	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem na temat demokracji? Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne				
	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Na pewno wziął(ęła)bym w nich udział	51	38	54	70	44
Nie wiem, czy wziął(ęła)bym w nich udział	8	20	20	7	21
Na pewno nie wziął(ęła)bym w nich udziału	41	42	26	23	35

⁵ Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

Odsetek Polaków politycznie wyalienowanych, marginalizujących znaczenie systemu politycznego, aprobujących stwierdzenie: „Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rząd jest demokratyczny czy niedemokratyczny”, zmieniał się w czasie. W latach 1992–1993 przeważali jego zwolennicy, w maju 1995 roku wyrównały się odsetki badanych akceptujących tę tezę i ją odrzucających, natomiast w latach 1999–2000 przeważały osoby niezgadające się z tym stwierdzeniem. Najwyższy poziom alienacji politycznej zarejestrowaliśmy w marcu 2002 roku, czyli w pierwszym półroczu działalności rządu Leszka Millera, oraz na przełomie września i października 2005 roku – tuż po wyborach parlamentarnych. Od listopada 2006 roku respondenci częściej odrzucają powyższe stwierdzenie, niż je aprobują. Najniższy poziom alienacji politycznej i najwyższy poziom odrzucenia tezy marginalizującej znaczenie systemu politycznego dla przeciętnego człowieka odnotowaliśmy w listopadzie 2007 roku, po przyspieszonych wyborach parlamentarnych.

Tabela 7

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																		
	1992	1993	1995	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2007		2008	2009	2010	2011		2013	2014	
	X	VI	V	III	X	III	V	IX/X	XI	IV	XI	VII	I	III	VIII	XI	VII	III	VI
	w procentach																		
Zgadzam się	44	44	45	41	38	49	42	50	42	43	29	37	33	41	32	37	37	37	36
Nie zgadzam się	36	40	45	45	47	40	43	39	44	46	58	50	53	48	53	54	52	53	52
Trudno powiedzieć	20	15	10	14	15	11	15	11	14	11	13	12	14	11	15	9	11	10	12

OD CZEGO ZALEŻY ZRÓŻNICOWANIE POPARCIA DLA DEMOKRACJI – SYNTEZA

Wszystkie omówione opinie na temat demokracji i rozwiązań niedemokratycznych są ze sobą silnie skorelowane. Z pięciu zmiennych utworzono zatem syntetyczny wskaźnik stosunku do demokracji, który sumarycznie oddaje poziom akceptacji lub odrzucenia następujących stwierdzeń.

- Demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów.
- Demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego.
- Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne.
- Niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne.
- Rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych.

Syntetyczny wskaźnik stosunku do demokracji przyjmuje wartości od -2 (co oznacza najmniejsze poparcie dla demokracji i największą skłonność do akceptacji rozwiązań niedemokratycznych) do +2 (oznaczającego największe poparcie dla demokracji i najmniejszą akceptację rozwiązań niedemokratycznych). Dla odmów odpowiedzi oraz odpowiedzi „trudno powiedzieć” przyjęto wartość 0.

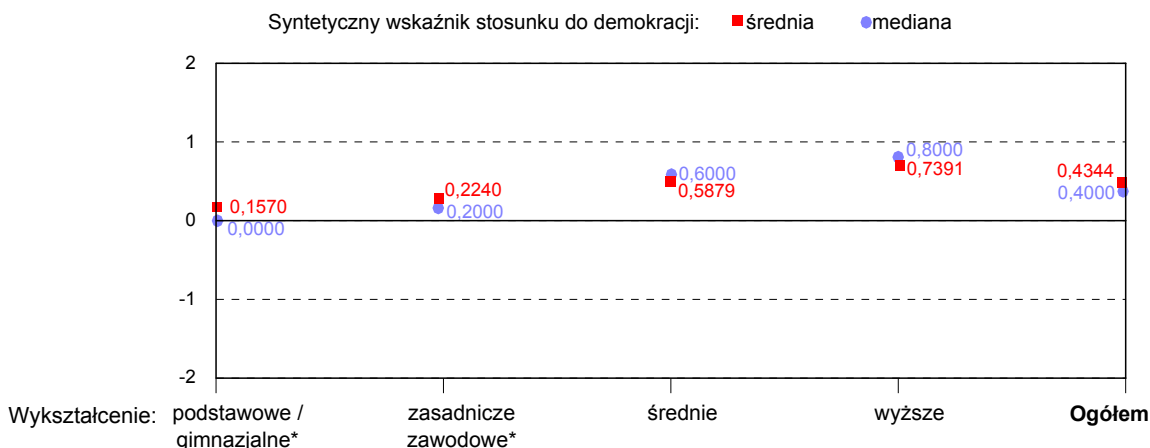
Przeprowadzone analizy wielozmiennowe⁶ wskazują, iż zmienną społeczno-demograficzną najbardziej różnicującą stosunek Polaków do demokracji jest poziom wykształcenia, przy czym wyodrębnić można trzy istotnie⁷ różniące się od siebie grupy. Do pierwszej – o najniższym poziomie poparcia dla demokracji – zaliczają się badani z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym. Znacznie wyższym poziomem poparcia dla demokracji i zarazem odrzucenia rozwiązań niedemokratycznych charakteryzują się respondenci z wykształceniem średnim, a najwyżej ze wszystkich cenią demokrację i najczęściej odrzucają inne formy rządów absolwenci wyższych uczelni.

⁶ Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

⁷ ANOVA.

RYS. 9. STOSUNEK DO DEMOKRACJI A POZIOM WYKSZTAŁCENIA

Syntetyczny wskaźnik stosunku do demokracji przyjmuje wartości od -2 (co oznacza najmniejsze poparcie dla demokracji i największą skłonność do akceptacji rozwiązań niedemokratycznych) do +2 (oznaczającego największe poparcie dla demokracji i najmniejszą akceptację rozwiązań niedemokratycznych)

* Różnice średnich między grupami osób z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym nie są istotne statystycznie

Ponadto wśród osób z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym bądź zasadniczym zawodowym stosunek do demokracji różnicuje wiek, natomiast wśród tych, które legitymują się wyższym wykształceniem – ocena warunków materialnych własnego gospodarstwa domowego. W związku z tym warto zauważyć, że – ogólnie rzecz biorąc – w polskim społeczeństwie najbardziej prodemokratyczni są badani z wyższym wykształceniem, którzy dobrze oceniają warunki materialne swoich gospodarstw domowych (stanowią 13% populacji), natomiast najsłabsze poparcie dla ustroju demokratycznego wyrażają respondenci mający wykształcenie podstawowe, gimnazjalne bądź zasadnicze zawodowe, w wieku od 25 do 34 lat (stanowią 5% ogółu).

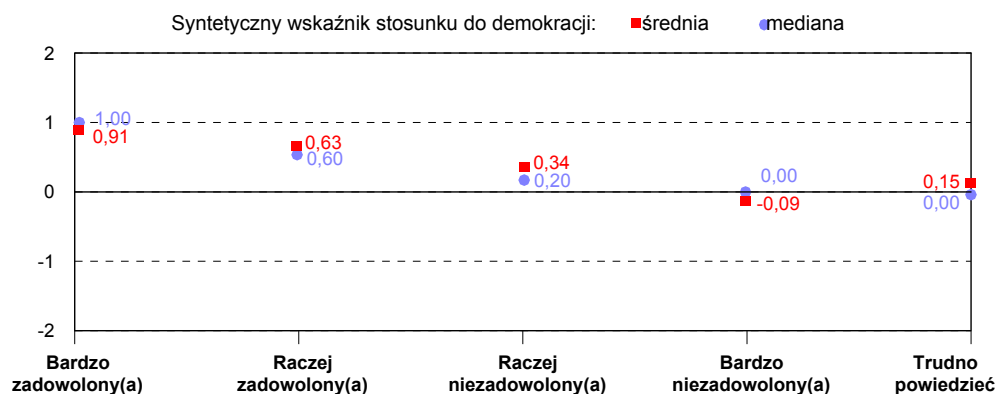
Dotychczasowe badania CBOS⁸ jednoznacznie wskazywały również, iż na stosunek badanych do demokratycznych i niedemokratycznych form rządzenia przekłada się ocena działania demokracji w Polsce. Potwierdzają to także wyniki czerwcowego badania. Postawę najbardziej prodemokratyczną prezentują osoby bardzo zadowolone ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju, a najbardziej sceptyczną co do tej formy ustroju – bardzo niezadowolone z polskiej demokracji.

⁸ Zob. przypis 3.

RYS. 10. STOSUNEK DO DEMOKRACJI A OCENA JEJ FUNKCJONOWANIA W POLSCE

Syntetyczny wskaźnik stosunku do demokracji przyjmuje wartości od -2 (co oznacza najmniejsze poparcie dla demokracji i największą skłonność do akceptacji rozwiązań niedemokratycznych) do +2 (oznaczającego największe poparcie dla demokracji i najmniejszą akceptację rozwiązań niedemokratycznych)

**CZY, OGÓLNIIE RZECZ BIORĄC, JEST PAN(I) ZADOWOLONY(A)
CZY TEŻ NIEZADOWOLONY(A) ZE SPOSOBU, W JAKI FUNKCJONUJE DEMOKRACJA W NASZYM KRAJU?**

Zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce sprzyja postrzeganiu jej jako najlepszego rozwiązania ustrojowego, a także dezaprobacie niedemokratycznych form rządzenia oraz odrzuceniu postawy wyrażającej się w obojętności wobec systemu politycznego panującego w kraju. Niezadowoleni z funkcjonowania polskiego systemu politycznego relatywnie rzadziej dostrzegają wyższość demokracji nad wszelkimi innymi systemami politycznymi (choć większość z nich jest do niej przekonana), w większym stopniu niż zadowoleni cechują się też alienacją polityczną oraz skłonnością do poparcia rozwiązań niedemokratycznych.

Tabela 8

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza z następującymi stwierdzeniami na temat demokracji?		Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	
		Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)
		procentowanie w kolumnach	
Demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów	Zgadzam się	79	58
	Nie zgadzam się	7	23
	Trudno powiedzieć	13	19
Demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego	Zgadzam się	78	65
	Nie zgadzam się	9	17
	Trudno powiedzieć	13	18
Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne	Zgadzam się	33	40
	Nie zgadzam się	59	50
	Trudno powiedzieć	8	10
Niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne	Zgadzam się	32	43
	Nie zgadzam się	49	32
	Trudno powiedzieć	19	25
Rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych	Zgadzam się	20	35
	Nie zgadzam się	66	44
	Trudno powiedzieć	14	21

STOSUNEK DO DEMOKRACJI A ZACHOWANIA WYBORCZE

Stosunek badanych do demokracji wiąże się z deklarowaną przez nich partycypacją wyborczą. W tegorocznych i poprzednich wyborach do Parlamentu Europejskiego, ostatnich wyborach do Sejmu i Senatu oraz wyborach prezydenckich częściej brali udział zdecydowani zwolennicy demokracji niż sceptycy czy obojętni. Zwolennicy demokracji częściej także niż pozostali badani deklarują chęć głosowania w wyborach do parlamentu krajowego, gdyby miały się one odbyć w najbliższą niedzielę.

Tabela 9

Deklaracje dotyczące udziału w wyborach		Stosunek do demokracji*		
		sceptycy	obojętni	zwolennicy
		procentowanie w kolumnach		
Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wziął(ęła)by Pan(i) w nich udział?	Na pewno wziął(ęła)bym w nich udział	41	38	58
	Nie wiem, czy wziął(ęła)bym w nich udział	14	19	17
	Na pewno nie wziął(ęła)bym w nich udziału	45	42	25
	Odmowa odpowiedzi	0	1	0
25 maja odbyły się wybory do Parlamentu Europejskiego. Czy brał(a) Pan(i) udział w tych wyborach?	Tak	26	27	39
	Nie	74	73	60
	Odmowa odpowiedzi	0	0	1
Czy brał(a) Pan(i) udział w wyborach do Sejmu i Senatu 9 października 2011 roku?	Tak	46	51	64
	Nie	44	33	21
	Nie pamiętam	7	13	9
	Odmowa odpowiedzi	0	1	0
	W dniu wyborów nie miałe(a)m ukończonych 18 lat	3	3	6
Czy brał(a) Pan(i) udział w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010 roku?	Tak	54	51	62
	Nie	34	28	21
	Nie pamiętam	8	17	9
	Odmowa odpowiedzi	0	1	0
	W dniu wyborów nie miałe(a)m ukończonych 18 lat	4	3	8
Czy brał(a) Pan(i) udział w poprzednich wyborach do Parlamentu Europejskiego 7 czerwca 2009 roku?	Tak	28	25	42
	Nie	49	44	35
	Nie pamiętam	18	27	14
	Odmowa odpowiedzi	1	1	1
	W dniu wyborów nie miałe(a)m ukończonych 18 lat	3	3	8

* Syntetyczny wskaźnik stosunku do demokracji zrekodowano w taki sposób, iż wartości ujemne zaklasyfikowano jako sceptycyzm wobec systemu demokratycznego, wartości dodatnie jako poparcie dla demokracji, a wartość 0 – jako obojętność

Również ocena funkcjonowania demokracji w Polsce ma związek z deklaracjami dotyczącymi zachowań wyborczych. Badani źle oceniający sposób, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju, są znacznie mniej skłonni uczestniczyć w akcie wyborczym niż osoby zadowolone z polskiej demokracji. Wskazują na to deklaracje dotyczące udziału zarówno w minionych wyborach, w tym tegorocznych do Parlamentu Europejskiego, jak i w hipotetycznych wyborach do Sejmu i Senatu.

Tabela 10

Deklaracje dotyczące udziału w wyborach		Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	
		Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)
		procentowanie w kolumnach	
Gdyby w najbliższą niedzielę odbywały się wybory do Sejmu i Senatu, to czy wziął(ęła)by Pan(i) w nich udział?	Na pewno wziął(ęła)bym w nich udział	59	47
	Nie wiem, czy wziął(ęła)bym w nich udział	16	15
	Na pewno nie wziął(ęła)bym w nich udziału	26	38
25 maja odbyły się wybory do Parlamentu Europejskiego. Czy brał(a) Pan(i) udział w tych wyborach?	Tak	39	33
	Nie	60	67
	Odmowa odpowiedzi	1	0
Czy brał(a) Pan(i) udział w wyborach do Sejmu i Senatu 9 października 2011 roku?	Tak	62	56
	Nie	24	33
	Nie pamiętam	7	8
	W dniu wyborów nie miał(a)m ukończonych 18 lat	6	3
Czy brał(a) Pan(i) udział w II turze wyborów prezydenckich 4 lipca 2010 roku?	Tak	65	55
	Nie	21	31
	Nie pamiętam	8	9
	W dniu wyborów nie miał(a)m ukończonych 18 lat	7	5
Czy brał(a) Pan(i) udział w poprzednich wyborach do Parlamentu Europejskiego 7 czerwca 2009 roku?	Tak	41	35
	Nie	36	45
	Nie pamiętam	17	16
	W dniu wyborów nie miał(a)m ukończonych 18 lat	7	4

★

★

★

Polacy w większości określają się jako zwolennicy demokracji, a ci, którzy popierają rozwiązania niedemokratyczne pozostają w zdecydowanej mniejszości. Nie oznacza to jednak, że funkcjonowanie ustroju demokratycznego w Polsce postrzegane jest bezkrytycznie.

Afirmacja demokracji – zarówno w jej wymiarze idealnym, jak i praktycznym – sprzyja zaangażowaniu obywatelskiemu, przejawiającemu się w deklaracjach udziału w kolejnych wyborach, natomiast sceptycyzm oraz poczucie alienacji sprzyjają absencji wyborczej.

Opracowała
Barbara BADORA